

مضامین اخلاقی سوره حجرات در منظومات تفسیری «صفی علی شاه» و «مواهب علیه»

حسن قاسمی

دانشجوی کارشناسی ارشد کلام گرایش شیعه شناسی دانشگاه میبد

Hasanhs7280@gmail.com

چکیده

سوره حجرات شامل مضامین بلند اخلاقی فردی و اجتماعی است که آیات آن از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است. تفسیر آیات این سوره به زبان منظوم، تنها از سوی دو مفسر، یعنی صفی‌علی‌شاه و کاشفی صورت گرفته است. این پژوهش درصدد است با اتخاذ روش توصیفی-تحلیلی، آیات اخلاقی این سوره را از دیدگاه تفاسیر «صفی‌علی‌شاه» و «مواهب علیه» که با رویکرد ادبی و منظوم به تفسیر قرآن پرداخته‌اند، بررسی نماید تا کوششی جهت شناسایی مضامین اخلاقی این سوره و تلاش در راستای نهادینه کردن آموزه‌های اخلاقی آن باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد مضامین اخلاقی همچون رعایت ادب در حضور پیامبر (ص)، تلاش در راستای اصلاح امور مسلمانان، مسخره نکردن و عیب‌جویی نکردن، داشتن حسن ظن نسبت به مؤمنان، غیبت نکردن و در نهایت نفی نژادپرستی، آموزه‌های اخلاقی است که این دو مفسر به آن توجه نموده‌اند. شیوه کار صاحب تفسیر «مواهب» در آمیختگی نظم و نثر در تفسیر آیات است، به همین جهت در تفسیرش شواهد شعری نمود کمتری دارد. صفی‌علی‌شاه در کتاباش سراسر از اشعار تفسیری استفاده نموده و در موارد بسیاری اشاره به سبب نزول آیات را در دستور کار خود قرار داده است.

کلیدواژه‌ها: سوره حجرات، مضامین اخلاقی، تفسیر، صفی‌علی‌شاه، مواهب علیه.

۱- مقدمه

قرآن کریم کامل‌ترین ره‌آورد جاودانی و برترین نعمت الهی بر بشریت است که انسان تنها در سایه تعالیم آن می‌تواند به کمال نهایی و مقام انسانیت راه یابد. تأسی به آموزه‌های جاودانه قرآن کریم می‌تواند سعادت دنیوی و اخروی فرد و جامعه را تضمین نماید. از مهم‌ترین ابعاد آموزه‌های قرآن کریم در جهت حفظ سلامت فردی و اجتماعی، آموزه‌های اخلاقی این کتاب مبین است. علم اخلاق، راه رفتار پسندیده و هدف‌ها و انگیزه‌های این رفتارها را توضیح و ترسیم می‌کند. از این رو علم اخلاق به دو بخش اصلی و بنیادین تقسیم می‌گردد و هر کدام از آن دو آثار و ویژگی‌هایی دارد که آن دیگری فاقد آن است. بخش اول: این که انسان‌ها از نظر اخلاقی چه تکالیفی دارند و چه وظایفی خواه مادی یا معنوی، اجتماعی یا فردی و خانوادگی و غیر آن در رابطه با سایر انسان‌ها عهده‌دار است و باید انجام دهد و چه چیزهایی را نباید انجام دهند؟ بخش دوم: اینکه تکالیف و وظایف را برای چه مقصودی باید انجام دهد یا ندهد؟ و هدف و غایت این وظایف چیست؟ (حقانی زنجانی، ۱۳۶۸: ۲۵)

سوره مبارکه حجرات که متضمن مهم‌ترین آداب و سبک زندگی است، یکی از سوره‌هایی است که آموزه‌های اخلاقی در آن تجلی ویژه یافته است. این نوشتار به بررسی مضامین اخلاقی این سوره از دیدگاه دو مفسر عارف مسلک یعنی صفی‌علی‌شاه و کاشفی که آیات قرآن کریم را به صورت منظوم تفسیر نموده‌اند، اختصاص دارد.

۱-۱- بیان مسئله